

УДК 378.147

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.4/31.214362>**Ліліана ХІМЧУК,***orcid.org/0000-0002-9243-3131*

кандидат психологічних наук,

доцент кафедри фахових методик і технологій початкової школи
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна) *regul22@ukr.net*

ВИКОРИСТАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАННІ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті розглядаються поняття «інтерактив», «педагогічна взаємодія», «інтерактивні технології», «інтерактивні вправи», «інтерактивні техніки», «інтерактивні методи».

Використання інтерактивних технологій у навчанні вчителів початкової школи уможливує формування в них умінь здійснювати педагогічну взаємодію з усіма учасниками освітнього процесу, досягати взаєморозуміння, коректувати індивідуальний стиль спілкування на основі рефлексивного аналізу.

Для визначення дієвих інтерактивних технологій навчання майбутніх учителів проводилася робота зі студентами, яка мала системний та цілеспрямований характер упродовж навчального року. Дослідження здійснювалося на заняттях з освітньої галузі «Технології» (методики трудового навчання) та на заняттях із курсу «Технології навчання в освітніх галузях початкової школи». Для навчання майбутніх учителів використовувалися такі інтерактивні форми: бінарна лекція, лекція-конференція, онлайн-лекція, лекція-діалог, практичні заняття, самостійна робота студентів, робота в групах, моделювання педагогічних ситуацій, ділові ігри, написання проєктів, виконання групових та індивідуальних творчих робіт, тематичні виставки. На практичних заняттях із методики трудового навчання з метою формування в студентів умінь добирати та розробляти дидактичний матеріал для розвитку технічного мислення учнів студентів активно залучали до інтерактивної діяльності. Зокрема, застосовували інтерактивні вправи й колективно-групову роботу зі створення дидактичного матеріалу: добирали й придумували загадки, склали історії та казки, вірші й акровірші про інструменти й конструкційні матеріали, створювали роздавальні картки з незакінченими реченнями, оповіданнями, тощо.

З метою перевірки дієвості інтерактивних технологій щодо формування вмінь майбутніх учителів здійснювати педагогічну взаємодію з учасниками освітнього процесу було проведено бесіду «Найефективніші інтерактивні методи». Для майбутніх учителів запропоновано опитувальник із визначення в них власних можливостей, які проявлялися в процесі використання інтерактивних технологій під час навчальних занять. За результатами проведеного дослідження вирізняють основні підходи щодо використання інтерактивних технологій для навчання майбутніх учителів початкової школи.

Ключові слова: інтерактив, педагогічна взаємодія, інтерактивні технології, інтерактивні вправи, інтерактивні техніки, інтерактивний метод, компетентність.

Liliana KHIMCHUK,*orcid.org/0000-0002-9243-3131*

Candidate of Psychological Sciences,

Associate Professor at the Department of Professional Methods and Technologies of Primary School
Vasyl Stefanyk Precarpathian University
(Ivano-Frankivsk, Ukraine) *regul22@ukr.net*

USE OF PEDAGOGICAL INTERACTIVE TECHNOLOGIES IN TRAINING PRIMARY SCHOOL TEACHERS

The article examines the concepts of “interactive”, “pedagogical interaction”, “interactive technologies”, “interactive exercises”, “interactive techniques”, “interactive methods”.

The use of interactive technologies in training primary school teachers allows the formation of their skills to carry out pedagogical interaction with all participants in the educational process, to achieve mutual understanding, to adjust the individual style of communication based on reflective analysis.

To determine effective interactive technologies for training future teachers, the systematic and purposeful work was carried out with students during the school year. The research was conducted in classes in the field of education “Technology” (methods of labor training) and in classes on the course “Technology of training in educational areas of primary school”. The following interactive forms were used to train future teachers: binary lecture, lecture-conference, online lecture, lecture-dialogue, practical classes, independent students’ work, group work, modeling of pedagogical situations, business games, project writing, group and individual creative works, thematic exhibitions. At practical classes

on methods of labor training, in order to form students' ability to select and develop didactic material for the development of students' technical thinking, the students were actively involved in interactive activities. In particular, they have used interactive exercises and group work to create didactic material: selecting and inventing riddles, composing stories and fairy tales, poems and acrostic poems about tools and construction materials, creating handouts with unfinished sentences, stories, etc.

In order to test the effectiveness of interactive technologies for the formation of future teachers' skills of implementing pedagogical interaction with participants in the educational process, a conversation "The most effective interactive methods" was held. For future teachers, a questionnaire is proposed to determine their own capabilities, which were manifested while using interactive technologies during the classes. According to the results of this research, the main approaches concerning the use of interactive technologies for the training of future primary school teachers are highlighted.

Key words: *interactive, pedagogical interaction, interactive technologies, interactive exercises, interactive techniques, interactive methods, competence.*

Постановка проблеми. Перехід суспільства в епоху цифровізації та модернізації багатьох галузей виробництва й життя людини зумовив появу нових вимог до особистості майбутнього педагога, його компетентності в підготовці учнів, умінні створювати для них сприятливе середовище й активізувати їх потенційні можливості.

Актуальність означеної проблеми посилюється наявною суперечністю між усвідомленням майбутніми учителями доцільності формування базових знань і навичок в учнів та відсутністю умінь реалізовувати атрактивний навчальний процес, що спрямований на розвиток кожного школяра, задоволення його освітніх потреб.

Розв'язування цієї суперечності потребує впровадження в професійну освіту інтерактивних технологій, які допоможуть майбутнім учителям розвивати критичне мислення, збагачувати власний досвід й будувати конструктивну взаємодію з учнями.

Аналіз досліджень. Означена проблема висвітлена в дослідженнях вітчизняних та закордонних вчених. Зокрема, питання щодо впровадження інтерактивних технологій навчання в освітній процес вивчали О. Комар, Н. Павленко, Л. Пироженоко, О. Пометун, Г. Селевко, С. Сисоєва, К. Фопель.

Сутність і організаційно-педагогічні особливості забезпечення інтерактивної педагогічної взаємодії, як засадничого чинника формування в студентів універсальних і професійних компетентностей через включення учасників освітнього процесу в індивідуальну та колективну навчальну діяльність, висвітлені в працях Л. Семеновської. Проблемам професійної підготовки вчителя в вищих навчальних закладах присвячені роботи В. П. Андрущенко, С. У. Гончаренка, І. А. Зязюна, М. П. Лещенко.

У контексті використання інтерактивних технологій, з метою створення комфортного середовища й конструктивної педагогічної взаємодії між викладачем і майбутніми вчителями важливою

для нашого дослідження є педагогічна концепція професорки М. Лещенко про виникнення під час педагогічної взаємодії пізнавально активного поля, потенціал якого визначається характером і напруженістю почуттів й емоцій, які переживають учасники навчального процесу. Вирішальна роль педагога полягає, на переконання вченої, в одухотворенні освітнього процесу, наданні йому позитивних почуттєво-емоційних характеристик. До цікавих інтерактивних технологій, виокремлених ученою, належать: створення навчально-пізнавальної реальності з фантастичними елементами; драматична гра; виховання казкою. У праці «Щастя дитини – єдине щастя на землі» М. Лещенко зазначає: «Незалежно від того, який предмет викладається, педагог свідомо або на рівні підсвідомого подає не «голу» інформацію учням, а пропускає її через почуттєво-емоційну сферу» (Лещенко, 2003: 11).

Цікавим для нашого дослідження є досвід німецького психолога К. Фопеля, який пропонує авторські інтерактивні ігри й рекомендації педагогам щодо їх організації в освітньому процесі. Важливим є твердження вченого про те, що інтерактивні технології забезпечують активну взаємодію й дружню атмосферу довіри й відкритого спілкування учнів і педагога, полегшуючи тим самим процес навчання. У праці «Створення команди. Психологічні ігри та вправи» К. Фопель зауважує, що інтерактивні ігри, вправи, спільні проекти дають змогу навчитися працювати в команді, розвинути позитивну свідомість, цінувати свою й чужу індивідуальність та досягати поставлених цілей в атмосфері не суперництва, а кооперації (Фопель, 2003).

Численні дослідження науковців свідчать, що означена проблема є не новою в педагогічній науці, проте обґрунтована система використання дієвих педагогічних інтерактивних технологій для формування в майбутніх учителів здатності конструктивно взаємодіяти з усіма учасниками освітнього процесу, сприятиме підвищенню рівня їх професійної компетентності.

Мета статті – визначити дієві інтерактивні технології для формування умінь майбутніх учителів здійснювати педагогічну взаємодію з учасниками освітнього процесу.

Виклад основного матеріалу. Проблема освіти й виховання вчителів нової генерації зумовлена тенденціями до зміни основної освітньої парадигми й створення особистісно орієнтованого середовища, в якому педагоги та учні можуть максимально розкривати власні потенційні можливості. Важливого значення набуває психологічна сумісність педагога та всіх учасників освітнього процесу, їх умінь конструктивно взаємодіяти. Вчені вказують на необхідність формування в майбутніх педагогів знань щодо нових технологій, вміння прогнозувати й проектувати освітній процес, спілкуватися з учнями на високодуховному рівні (Андрущенко, 2004: 161–168). Для позначення такого навчання в психолого-педагогічній літературі використовують термін «інтерактив» (з англійської мови «inter» – взаємний, «act» – діяти).

У педагогіці поняття «інтерактив» трактують як рух між об'єктами, а саме: зовнішніми – між окремими людьми та внутрішніми – активність, яка відбувається в самій людині й призводить до зміни її думок, поглядів, поведінки тощо (Главник, Бевз, 2005: 112).

Аналіз наукових джерел свідчить, що в працях учених здійснено ґрунтовний опис таких дефініцій, як «педагогічна взаємодія», «інтерактивні вправи», «інтерактивні техніки», «інтерактивні методи». Ці дефініції активно реалізуються педагогами на теоретичному й практичному рівні і є важливими структурними елементами інтерактивних технологій. Зокрема, в процесі розгляду нашої проблематики будемо послуговуватися поняттям «інтерактивні технології» як трактувати його, як організацію засвоєння знань та формування певних умінь і навичок за допомогою організованих навчально-пізнавальних дій, що полягають в активній взаємодії учасників освітнього процесу, побудові конструктивного міжособистісного спілкування з метою досягнення запланованої мети.

У процесі використання інтерактивних технологій змінюється взаємодія викладача та студента. Вона реалізується на основі професійних інтересів і є завжди цілеспрямованою й поліфункціональною. На думку В. Семиченка, педагог знаходиться в кількох «площинах»: взаємодіє з партнером спілкування, спостерігає за собою й своїми діями, утримує під контролем свідомості початково прийняту ціль і одночасно оцінює доцільність її збере-

ження або зміни на нову. У процесі використання інтерактивних технологій педагог має враховувати інтереси тих, кого навчає, й розгорнути спілкування таким чином, щоб воно давало навчальний, розвивальний, виховний ефект, зважати на труднощі, які виникають у них у процесі спілкування (Семиченко, 1998: 37–38).

З метою реалізації особистісного потенціалу майбутніх учителів та визначення дієвих інтерактивних технологій для формування в них умінь здійснювати педагогічну взаємодію з учасниками освітнього процесу, впродовж 2018–2019 навчальних років проводилася робота зі студентами педагогічного факультету ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», яка мала системний та цілеспрямований характер. У процесі вивчення курсу «Технології навчання в освітніх галузях початкової школи» й на заняттях із методики трудового навчання використовувалися такі інтерактивні форми навчання: бінарна лекція, лекція-конференція, онлайн-лекція, лекція-діалог, практичні заняття, самостійна робота студентів, робота в групах, моделювання педагогічних ситуацій, ділові ігри, написання проєктів, виконання групових та індивідуальних творчих робіт, тематичні виставки.

Упродовж занять майбутні вчителі вчилися будувати конструктивні відносини в групах, визначати власне місце в груповій діяльності, уникати конфліктних ситуацій, знаходити спільне вирішення проблемних ситуацій, розв'язувати педагогічні задачі, співпереживати один одному.

Наочні результати індивідуальних, групових творчих робіт представлені на благодійних виставках й соціальних мережах.

Результатом використання інтерактивних технологій на заняттях із методики трудового навчання стало розкриття творчого потенціалу в багатьох студентів. Вони запропонували власні оповідання, акровірші, вірші про інструменти та казки про конструкційні матеріали. Приміром, такі творчі задатки виявила студентка II курсу Педагогічного факультету ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» Мар'яна Слободян в акровіршах:

«А сьогодні зранку Леся швидко встала.
Папір із картоном з портфеля дістала,
Легко витинала квіти та ще й намистинки...
І за мить створила чудову картинку.
Картинка весела,
Акордами грала.
Цілий день маленька Леся рук не покладала.
І папір слухняно гнувся, Леся працювала...
Яскравий подарунок мамі дитина готувала».

З метою поєднання теоретичних знань і практичних умінь студентам пропонували інтерактивні дидактичні ігри. Поняття «інтерактивні дидактичні ігри» розуміємо як ігри за правилами, які спрямовані на активізацію всіх учасників гри й досягнення ними заздалегідь визначеного результату.

В українському педагогічному словнику С. Гончаренко трактує дидактичну гру як «основний засіб відтворення реальних ситуацій взаємодії учителя та учня в навчально-виховному процесі, коли учасники гри виконують ролі учителя й учня» і вважає гру «імітацією реальної діяльності в штучно відтворених педагогічних ситуаціях» (Гончаренко, 1997: 251).

У педагогічній праці «Педагогічні технології: теорія і практика» М. Гриньова розглядає гру як широке поняття, яке існує в різних модифікаціях: рольові, ділові, операційні, імітаційні, діловий театр, психо-і соціодрама (Гриньова, 2004: 90).

На вибір виду і правил проведення інтерактивної дидактичної гри, кількість її учасників впливають зміст дисципліни й теми, яку вивчають майбутні учителі початкових класів.

Навчання майбутніх учителів моделювати та програвати професійну роль вчителя, входити в роль учня, поважати інших, драматизувати, виконувати групову роботу, конструктивно взаємодіяти з учасниками групи здійснювалося на основі запропонованої інтерактивної дидактичної гри «Я – вчитель», відповідно до теми й мети уроку та технологій, висвітлених у наукових працях Н. Павленко: «Мій світ», «Один за всіх і всі за одного», «У місті експертів», «У місті акторів» (Павленко, 2008: 227). Студентам пропонували відіграти роль учня, викладач виконував у цьому процесі роль консультанта.

Характерною ознакою інтерактивної дидактичної рольової гри є узагальненість ігрової дії, яка пробуджує уяву майбутніх учителів, стимулює до творчого розв'язування педагогічних задач і дає їм змогу імпровізувати.

Результати спостереження за роботою майбутніх учителів у процесі використання інтерактивних дидактичних ігор на заняттях свідчать, що активність, яка відповідає їх віковим особливостям, спрямовується в конструктивному напрямі й дає змогу здійснювати процес навчання в цікавій формі. Окрім того, в процесі ігрової діяльності виокремлюються реальні стосунки між учасниками гри, це дає змогу педагогу визначати позитивні й негативні тенденції взаємодії між студентами в їх колективі.

З метою перевірки дієвості інтерактивних технологій щодо формування вмінь майбутніх учите-

лів здійснювати педагогічну взаємодію з учасниками освітнього процесу було проведено бесіду «Найефективніші інтерактивні методи навчання». Під час бесіди майбутнім учителям були поставлені такі питання: «Як позначилося спільне виконання групових творчих завдань на стосунках студентів у вашій групі?», «Які інтерактивні форми й методи були для Вас цікавими?», «Чи відчували Ви певні труднощі в спілкуванні з одногрупниками в процесі інтерактивних занять?».

Для визначення в майбутніх учителів особистісних можливостей, які проявлялися в процесі використання інтерактивних технологій під час навчальних занять, запропоновано опитувальник. Особистісні можливості визначалися за допомогою таких показників: здатність майбутніх учителів до самовираження; бажання й здатність оцінити особистий потенціал; рівень толерантності майбутніх учителів у взаємодії з одногрупниками; рівень відкритості майбутніх учителів у передачі особистого досвіду й бажання допомогти іншим учасникам опанувати навчальним матеріалом.

У відповідь на питання «В процесі використання яких інтерактивних технологій Ви мали можливість для самовираження?» 90% студентів вказали на такі інтерактивні технології, як моделювання педагогічних ситуацій, ділові ігри, написання проєктів, виконання групових та індивідуальних творчих робіт, тематичні виставки.

За результатами опитування, можна стверджувати, що в 35% майбутніх учителів зріс мотив до оцінки особистого потенціалу. У 48% респондентів виявлено зміни в толерантності до одногрупників у процесі невирішуваності педагогічного завдання. Відкритість у передачі особистісного досвіду учасникам групи, виявлено в 65% майбутніх учителів початкової школи.

Висновки. Підсумовуючи зазначене вище, можемо стверджувати, що використання інтерактивних технологій у навчанні вчителів початкової школи дає змогу організувати освітній процес, у процесі якого кожен студент навчається співпрацювати в колективі, має право на висловлення думки й встановлення конструктивної взаємодії для розвитку професійної компетентності.

За результатами проведеного дослідження найефективнішими виявилися інтерактивні технології: робота в парах і малих групах, моделювання педагогічних ситуацій, ділові ігри, написання проєктів, тематичні виставки.

Перевірка дієвості інтерактивних технологій для формування умінь майбутніх учителів здійснювати педагогічну взаємодію з учасниками

освітнього процесу дає змогу вирізнити основні підходи щодо організації інтерактивної діяльності: спиратися на досвід і мінімальні базові знання студентів із теми, за допомогою обговорення мікропроблеми; створювати на занятті атмосферу співробітництва викладача й майбутніх учителів; почути кожного студента; проявляти терпимість

до будь-якої точки зору студентів; об'єднувати в групі учасників на добровільних засадах або за допомогою методу випадкового вибору; заздалегідь добирати засоби навчання.

Подальшого дослідження потребує навчання майбутніх учителів реалізовувати конструктивні стратегії педагогічної взаємодії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко В. П. Роздуми про освіту: статті, нариси, інтерв'ю. Київ : Знання України, 2004. С. 161–168.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 251 с.
3. Лещенко М. П. Щастя дитини – єдине щастя на землі: До проблеми педагогічної майстерності. Навчально-методичний посібник. Київ : АСМІ, 2003. Ч. 1. С. 11.
4. Педагогічні технології: теорія та практика: Курс лекцій : Навчальний посібник / За ред. М. В. Гриньової. Полтава : АСМІ, 2004. 180 с.
5. Павленко Н. Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до використання інтерактивних педагогічних технологій : дис. ... к. п. н. Полтава, 2008. 227 с.
6. Семиченко В. А. Психологія обшчення. Київ : «Магістр – S», 1998. С. 37–38.
7. Технологія тренінгу / Упоряд. О. Главник, Г. Бевз. Заг. ред. С. Максименко. Київ, 2005. 112 с.
8. Фопель К. Створення команди. Психологічні ігри та вправи. Літагент Теревінф DRM, 2017. URL: https://libking.ru/books/foreign_business/678137-klaus-fopel-sozdanie-komandy-psihologicheskije-igry-i-uprazhneniya.html.

REFERENCES

1. Andrushchenko, V.P. Rozdumy pro osvitu: statyi, narysy, interv'iu [Reflections on education: articles, essays, interviews] Kyiv: Znannia Ukrainy, 2004. Pp.161– 168 [in Ukrainian].
2. Honcharenko, S.U. Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk [Ukrainian pedagogical dictionary]. Kyiv, Lybid, 1997. 251 p. [in Ukrainian].
3. Leshchenko, M.P. Shchastia dytyny – yedynе shchastia na zemli: Do problemy pedahohichnoi maisternosti [The happiness of a child is the only happiness on earth: To the problem of pedagogical skill]. Navchalno-metodychnyi posibnyk. Kyiv, ASMI, 2003. Ch. 1. p. 11 [in Ukrainian].
4. Pedahohichni tekhnolohii: teoriia ta praktyka: Kurs lektsii: Navchalnyi posibnyk [Pedagogical technologies: theory and practice]. Za red. M.V. Hrynovoi. Poltava: ASMI, 2004. 180 p. [in Ukrainian].
5. Pavlenko, N. Pidhotovka maibutnoho vchytelia pochatkovykh klasiv do vykorystannia interaktyvnykh pedahohichnykh tekhnolohii [Preparing future primary school teachers for the use of interactive pedagogical technologies] : dys. ... k.p.n. Poltava, 2008, 227 p. [in Ukrainian].
6. Semychenko, V.A. Psykholohiya obchcheniya [Psychology of communication]. Kyiv, Mahistr – S, 1998. Pp. 37–38 [in Russian].
7. Tekhnolohiia treninhu [Training technology] / Uporiad. O. Hlavnyk, H. Bevz. Zah. red. S. Maksymenko. Kyiv, 2005. 112 p. [in Ukrainian].
8. Fopel, K. Stvorennia komandy. Psykholohichni ihry ta vpravy [Creating a team. Psychological games and exercises]. Litahent Terevinf DRM, 2017 URL: https://libking.ru/books/foreign_business/678137-klaus-fopel-sozdanie-komandy-psihologicheskije-igry-i-uprazhneniya.html [in Ukrainian].